

Een en ander over de Oostelijke Pyreneeën

door Mr.D.Aten

Op verzoek van onze secretaris, die blijkbaar met zijn Pyreneeën-relaas wat langer in het door de Atlantische Oceaanwinden bestreken gedeelte ervan wil verwijlen, deel ik een en ander mede over mijn malacologische bevindingen in het Oostelijke, mediterrane deel der Franse Pyreneeën (Département des Pyrénées Orientales, oftewel P.O.).

Ik nam er met vrouw-lief vacantie in de laatste weken van Juni 1952 en de eerste week van Juli. Weken, welke volgens de inboorling buitengewoon warm zijn geweest. Behoudens een onweersnacht met slagregens hebben wij het nut en het malacologische genot van regenwater geheel moeten ontberen.

Onze verblijfplaatsen waren achtereenvolgens Villefranche-sur-Têt (435 M.), Mont Louis (1600 M.), Pratz de Mollo (748 M.) en Argelès-sur-Mer, nabij de kust op zeeniveau, om op de terugreis Narbonne een halve dag aan te doen, door mij mede uitgebuit om het vluchtig malacologisch te verkennen. Hieronder volgt een en ander over Villefranche en naaste omgeving.

Villefranche (circa 450 inwoners), is een oud, door Vauban van vestingmuren voorzien en daarin omsloten gebleven stadje, dat met zijn Porte de France en Porte d'Espagne een gaaf en schilderachtig geheel oplevert. Gespeend van moderne vermaken en gemakken wordt het door het gros van de toeristen met een enkele oogopslag genoten en afgedaan, doortrekkende naar de meer vertier biedende stations balneaire of climatiques en andere toeristencentra. Voor deze liggen het Prades van Pablo Casals en het Vernet-les-Bains van de jichtlijders op enige kilometers afstand.

Het plaatsje is een 40 kilometer landinwaarts gelegen in het een tachtig kilometer lange, West-Oost lopende dal van het riviértje de Têt. Het is tot op deze hoogte ongeveer dat de olijf, vijg, oleander en andere voor de Middellandse zee kust karakteristieke vegetatie dal-opwaarts gaat - een enkele cactus speurde ik nog hoger op - en dat het Middellandse Zeeklimaat zijn directe invloed doet gelden.

Enige kilometers Oostelijk, stroomopwaarts, heeft het Têtdal zich vernauwd tot slechts enkele honderden meters, en te Villefranche treft men aan weerszijden steile, tot een 600 à 700 meter opgaande dalwanden aan van devonisch kalkgesteente. Gaat men vanuit het plaatsje wat hoger op, dan komt spoedig de machtige Canigou (2785 M.) in het zicht, de hoogste en dominerende top van de streek. Deze berg met haar mooie, sprekende contouren valt bereids op vanuit de trein op het traject Carcassonne - Narbonne, hoog uitstekende boven de tussen gelegen kalkrotsen van de Cèrberes en van de eigen belendingen.

Rondom Villefranche staat de rotsvegetatie geheel in het stekel- en bremachtig teken van xerophile planten, het gebergte is er, zomers althans, zo droog dat men er meer plezier en niet minder nut beleeft van espadrilles dan van bergschoenen. Ik liet deze laatste meest thuis en behielp me ook op langere tochten met een paar tennisschoenen.

Het Têtdal blijft stroomopwaarts geleidelijk stijgen om tenslotte snel op te klimmen tot ongeveer 1600 meter, waarna het via de Col de la Perche toegang geeft tot een brede, golvende, gecultiveerde hoogvlakte, la Cerdagne, op een 1200 à 1300 meter gelegen.

Als eerste plaatsje op de Noordelijke rand van de Col treft men het aan de Têt gelegen Mont Louis aan, ten NW hiervan een hoog massief, de Carlitte (2800 en 2900 M.toppen), het (tegenwoordig) brongebied van de Têt.

De vegetatie is nu geheel van karakter veranderd, in de richting van het hooggebergte doet het steeds meer denken aan de (Zuidelijke) Alpine vegetatie. Nabij Mont Louis treft men veel naaldbos aan, de boomgrens ligt in deze contreien ver boven de 2000 meter.

Het Têtdal en la Cerdagne vormden in de aanvang van het Tertiair nog een samenhangend, als een enkel dal te beschouwen geheel, tijdens het Tertiair en na-Tertiair (Villafranchien) hebben beide ten opzichte van elkaar in onderscheidene stappen en tijden dalende bewegingen ondergaan, terwijl daarnaast ook opwaartse bewegingen van de flankerende gebergten plaats vonden. De Têt is hierbij tenslotte in het dalgedeelte, waarin o.m. Villefranche ligt, geheel tegen de Noordelijke rand van haar tertiaire beddingen komen te liggen, en heeft zich toen diep ingesneden, tot in de onderliggende palaeozoische gesteenten, welke, zoals gezegd, ter plaatse van Villefranche, kalken zijn. De tertiaire beddingresten van de Têt vindt men zo aldaar boven en achter de kalkkrotten, welke er nu een rechter dalwand vormen, tot ongeveer de Noordelijke flanken van de Canigou toe.

Gaat men, in Zuidelijke richting, naar deze laatste toe, dan komt men in schisteuze (Silurische) en kristallijne gesteenten terecht. Zo ook met de dalwanden zelve, wanneer men stroomopwaarts gaat, richting Mont Louis. Wie van een en ander meer wil weten, verwijs ik naar Dr. A.J. Pannekoek: *Evolution du bassin de la Têt dans les Pyrénées Orientales pendant la Néogène* (Geographische en Geologische Mededelingen, N.V. Oosthoek's Uitgevers Mij. te Utrecht, nog steeds verkrijgbaar voor f 2,50).

Toen wij in alle opzichten vrijwel carte-blanche - ik persoonlijk ook wat mollusken betreft, al wist ik wel dat er *Abida*'s te verwachten waren en al had ik een GERMAIN I als lectuur meegenomen - te Villefranche uitstapten (het oord had de Heer Kuiper mij aan de hand gedaan), had ik na enige verkenning van naaste omgeving-station en tegenover liggende rotsen wel direct in de gaten, dat de plaats een langer verblijf van een malacologisch amateur waardig is. Wij zijn er tenslotte tien dagen blijven hangen, dit nog bij wijze van compromis omdat ik voor mijn persoon nog lang niet uitgekeken was.

Elders heb ik op deze reis niet meer zo'n slakkenwielde aangetroffen, zo wat soorten als individuen aantal betreft. Zelfs de leek, die even op het, mist niet de *Solatopupa similis*, die in grote getale de brandende zon op de kale rots, ja zelfs op de stadsmuur, ter plaatse trotseren.

Bij nadere inspectie stoot men al gauw op de, zich ietwat meer verdekt opstellende, buiten het Pyreneëen-gebied niet bekende *Abida pyrenaearia*. Voorts is er de tandloze variëteit van *Chondrina avenacea* (var. *Farinesi*) bij de vleet te vinden. Bij een enkele slechts van de vele medegenomen exemplaren heb ik een spoortje van een tandaanleg kunnen ontdekken, geen enkel getand exemplaar aangetroffen.

Nog meer verdekt, en mogelijk ook meer de vegetatie opzoekende, trof ik er voorts de aan het olijfgebied gebonden *Abida polyodon* aan, zulks minder talrijk (inbegrepen de var. *ringicula* en een albino). GERMAIN schrijft van deze cursief "jamais appliqué sur les rochers". Ik heb te Villefranche (gelijk ook later te Pratz de Mollo en La Preste, 1130 m., in het dal van de Tech) anders ervaren. Deze cursivering heeft echter gemaakt, dat ik op hoger terrein in de richting van de Canigou, alwaar de door GERMAIN voor deze soort als geliefkoosde standplaats aangegeven jeneverbessen in grotere getale groeiden, mij in de brandende zon een ongeluk er naar gezocht heb. Terwijl ik haar lang en breed in mijn hotelletje had liggen doch versleten voor de overgetande variëteit *vergniesiana* van *Abida pyrenaearia*. Tot wanhoop van vrouw-lief, voor wie geen schaduw te vinden was op de kale hoogte. Slechts een vergezicht op de Middellandse Zee van de ca 700 m. hoogte af, terwijl het bij de inwoners van Villefranche en in de Guide Bleu heette dat men daartoe minstens de Canigou had te bestijgen, verzachtte ietwat het lijden.

Ik had mij tenslotte tevreden te stellen met enige moeizaam van onder prikkels-truik gevorkte, *Abida* imiterende creaturen, welke bij nadere inspectie links gewonden bleken te zijn en onmogelijk anders als *Jaminia quadridens* gedetermineerd konden worden. Zonder GERMAIN had ik deze soort echter voorzeker niet gevonden!

Een derde Abida-soort ter plaatse, slechts in enkele exemplaren op de kale rotswanden aan de Noord-~~zijde~~ wand aangetroffen, bleek Abida variabilis te zijn. Ik ontdekte haar eerst hier te lande tussen mijn materiaal.

Van de Chondriniden vond ik er verder nog de kleine en moeilijk op de rots te onderscheiden Granopupa granum, bedekt als deze steeds was met een laagje steenstof, en de endemische Sandahlia cylindrica (deze ook in de var. corrugata). Deze laatste heb ik niet anders dan geheel verborgen, onder en in mos en andere vegetatie (droog) aangetroffen, en het duurde langer voordat ik ze levend vond na direct veelvuldig op dood materiaal gestoten te zijn. Het is ten deze ook weer een weetje.

De individuenrijkdom der Chondriniden ter plaatse meen ik wel te mogen toeschrijven aan de voorhanden kalk. Zodra men hieruit kwam, was het er ook mee gedaan. Op het een 20 km lange traject van Mont Louis naar het een 9 km stroomopwaarts van Villefranche gelegen Olette ben ik slechts 2 Abida pyrenaearia tegengekomen, ondanks ijverig speuren. In de omgeving van Vernet-les-Bains, van Prades was niets ervan voor mij te bekennen. Slechts twee exemplaren van Solatopupa similis verzamelde ik nog in de omgeving van de ruïne van het klooster St. Michel de Cuxa, thans gebezigd voor de Casals-festivals.

Op de rots ten Noorden van Villefranche, een 180 m. hoger, ligt het z.g. Château, een oude en verlaten vesting. De steile weg hierheen zigzagt deels door een door cycades tot hun concertzaal uitverkoren boombegroeiing, alwaar ik op struiken aantrof, rijk in aantal, de Enide: Zebrina detrita. Een mooie, opvallende verschijning, welke volgens GERMAIN verspreid in Frankrijk voorkomt en kalklievend is.

Aan de voet van de Château-muur vond ik mijn eerste Clausilia's, door de Heer Loosjes als Clausilia pyrenaica Charp. geïdentificeerd. In deze localiteit leefden ook Abida polyodon en A. pyrenaearia. Later vond ik nog slechts een enkel exemplaar van laatstgenoemde Clausilia-soort op enige andere plaatsen te Villefranche. De droogte hield ze wel op de achtergrond. Ik zou deze Clausilia's niet graag vermengen met mijn Nederlandse bidentata's om ze dan weer te moeten uitzoeken! De dieren waren wat lichter dan bidentata's uit Santpoort, met welke ik ze levend vergeleken heb.

Dezelfde vindplaats leverde o.m. nog op Lauria cylindracea en Truncatellina rivierana, welke laatste soort stellig in grote getale te Villefranche te vinden moet zijn, gezien haar veelvuldig voorkomen, afgestorven, in rots"spoelsel" (steengruisgootjes).

Van de te Villefranche verzamelde Heliciden zijn vermeldenswaard en er talrijk te vinden de niet zonschuwe, weinig verbreide Pseudotachea Cossoni, de meer verborgen levende, wel als endem aan te merken Elona pyrenaica (in de vroege ochtend na de onweersnacht kwamen ze in grotere getale te voorschijn vanuit de spleten van kunstmuurtjes), en Helicella obvia.

Deze laatste heb ik in het veld aangezien voor Helicella ericetorum, welke ter plaatse eveneens talrijk te vinden is. Zulks o.a. in geheel ongebandeerde exemplaren, zoals ik ze niet uit Nederland ken. De obvia wordt door GERMAIN alleen vermeld van Savoie, als een Oost- en Centraal-Europese soort, welke optrekkende is naar het Westen. De exemplaren van Villefranche zijn alle gebandeerd, in de trant van onze gebandeerde Helicella virgata (=variabilis), eveneens aldaar talrijk vertegenwoordigd. Zulks veelal in ongebandeerde, geligwitte individuen. Tussen Vernet-les-Bains en Castell verzamelde, ongebandeerde obvia's deden in het veld geheel anders aan dan ericetorum.

Behalve aan Abida's heb ik speciaal aandacht gewijd aan naaktslakken en Succinea's.

Wat de naaktslakken betreft, het gros was wat ik voor Arion rufus houd (talrijk). In het Zuidelijk gelegen Castell heb ik op grotere hoogte één subfuscus gevonden, voorts te Sahorre één hortensis. Het weer was er niet naar om een goed beeld van de naaktslakkenbevolking te verkrijgen.

Van de Limaciden vond ik ettelijke Limax maximus, een enkele juvenile Agriolimax laevis (bij het Château, ogenschijnlijk hoog en droog), voorts talrijke, goed volgroeide Agriolimax, welke na opensnijden alle reticulatus bleken te zijn.

Ter plaatse, gelijk in de nabij gelegen plaatsjes Ria en Sahorre (later

nog te Argelès-sur-Mer ) heb ik talrijke Succinea's gevonden, welke ik op grond van de genitaliën zonder uitzondering voor S.pfeifferi houdt. De gevonden dieren zijn alle donker en bont gepigmenteerd, en deden mij zo aan S.sarsi Esmark denken, gezien dat ik deze laatste hier te lande meest bonter en donkerder gepigmenteerd heb bevonden dan pfeifferi. Door GERMAIN wordt Succinea elegans genoemd als een bepaaldelijk meridionale soort; ik heb mij laten beleren dat de onderscheding pfeifferi/elegans uitsluitend conchologisch is en niet anatomisch. Ik ben de bevinding van onze voorzitter, die dit probleem bestudeert, nog wachtende. Te Villefranche treft men de Succinea's aan in de open aquaducten langs de berghellingen ter plaatse, bij Sahorre (660 m.) en Ria vond ik ze in waterloopjes en greppels.

Van de te Villefranche en in de omtrek gevonden landmollusken noem ik verder nog: Cepaea nemoralis (talrijk), Cepaea hortensis (hogerop in het Têt-dal), Helix aspersa (zeer talrijk), Theba carthusiana (talrijk, kleine exemplaren), Euomphalia strigella (niet zeldzaam), Helicodonta obvoluta (2 ex.), Helicigona lapicida (zeer talrijk), Helicella gigaxii (Villefranche, 1 ex.), Hyalinia nitidula (Sahorre, enige exx.), Hyalinia Draparnaldi (? Villefranche, 1 ex.), Vitrina spec. (1 juv., Château, Villefranche, mogelijk pyrenaica), Azeca spec., Vallonia costata (algemeen), Pyramidula rupestris (talrijk), Goniodiscus rotundatus (Villefranche). Voorts nog aigestorven in steengruis: Caecilioides acicula, Euconulus fulvus en Pupilla triplicata (veelvuldig).

Het water leverde nog het volgende op: Lymnaea ovata/peregra (?) (talrijk, grotere ovata-vormen in de aquaducten te Villefranche, kleinere peregra-vormen in hoger gelegen waterloopjes te Sahorre), Lymnaea truncatula (op door water-afloop vochtige rots te Thues-les-Bains, een 15 km Westelijker), Ancylus fluviatilis (Sahorre), Pisidium cinereum, P.personatum en Pisidium obtusale (waterloopjes te Sahorre).

Dit wat Villefranche betreft, waar de vrouwen meer vriendelijk dan schoon zijn, het leven meer goedkoop dan verleidelijk, en de slakken zelfs bij felle zon een malacologisch gemoed nog weten te verwarmen. Waar men overigens wel steeds op adders en schorpioenen bedacht moet zijn!

Ik acht het beeld allerminst volledig. Diverse voorhanden biotopen ter plaatse, als stroombedding en de weelderige bosschages om de spoorlijn en naar de rivierbedding toe, welke beter kans bieden op hygrophile soorten, het in de nabijheid gelegen hooggebergte ook, zijn door mij praktisch geheel onberoerd gelaten. Het weer was, gelijk gezegd, uitzonderlijk heet, en ik heb ook geen zeef gebruikt, welk instrument toch wel het meest efficiënt blijft om het kleingoed te achterhalen.